

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Janusz Niczyporuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Aleksander Stępkowski

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. S. A.,

przeciwko J. R.,

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 19 grudnia 2023 r.,

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z 13 listopada 2012 r., sygn. X Nc 11054/12:

- 1. uchyla nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z 13 listopada 2012 r., sygn. X Nc 11054/12 w całości i przekazuję sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania ze skargi nadzwyczajnej.**
- 3.**

UZASADNIENIE

Prokurator Generalny (dalej także: „skarżący”) pismem z 27 stycznia 2021 r., na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn.: Dz.U. 2023, poz. 1093 z późn. zm. – w aktualnym brzmieniu, dalej: u.SN), powołując się na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wniósł skargę nadzwyczajną od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej X Wydział Cywilny z 13 listopada 2012 r., XNc 11054/12 w sprawie z powództwa p. Sp. z o.o. z siedzibą w B. przeciwko J. M. (obecnie R.), zaskarżając go w całości.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu:

1. naruszenie wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP, zasady ochrony konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą, poprzez niezapewnienie pozwanemu ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi jaka wynika z Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (Dz. U. WE L95/29), co nastąpiło w wyniku braku zbadania przez Sąd - przy wydawaniu nakazy zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksla - potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie;
2. rażące naruszenie prawa procesowego, tj. przepisu art. 37¹ § 1 k.p.c., poprzez jego zastosowanie jako kryterium właściwości miejscowej Sądu Rejonowego w Bielsku- Białej ze względu na dochodzenie roszczenia przeciwko zobowiązanemu z weksla *in blanco*, którego miejsce płatności określono na B., w sytuacji gdy powód w żaden sposób nie wykazał, że właściwość ta była indywidualnie uzgodniona z pozwaną - konsumentem, a tym samym zachodziły uzasadnione wątpliwości, czy decyzja powoda, co do wypełnienia weksla *in blanco* w zakresie miejsca jego płatności nie była wynikiem zastosowania przez powoda klauzuli niedozwolonej w rozumieniu art. 385³ pkt 23 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i § 3 k.c., a więc klauzuli bezskutecznej, a wobec tego rozpoznanie sprawy przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, jako sąd niewłaściwy miejscowo, nie było dopuszczalne,

albowiem zachodziły podstawy do przekazania sprawy sądowi właściwemu na podstawie art. 200 § 1 k.p.c., według kryterium z art. 27 § 1 k.p.c., ze względu na miejsce zamieszkania pozwanej;

3. rażące naruszenie prawa procesowego, tj. przepisu art. 499 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 248 § 1 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c., poprzez zaniechanie wezwania powoda do przedłożenia dokumentów dotyczących umowy pożyczki zawartej pomiędzy powodem a pozwaną, deklaracji wekslowej i mimo tego wydanie nakazu zapłaty, w sytuacji, kiedy powód nie wykazał, że wezwał pozwaną do zapłaty sumy wekslowej, a treść weksła nasuwała uzasadnione wątpliwości, czy kwota wykupu weksła, objęta żądaniem pozwu, nie była wynikiem zastosowania przez powoda klauzul abuzywnych lub sprzecznych z przepisami prawa w przedmiotowej umowie (stosunek podstawowy), znajdującej się u źródła stosunku wekslowego, a tym samym wydanie nakazu zapłaty było niedopuszczalne;
4. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 22¹ k.c., poprzez jego niezastosowanie do pozwanego jako konsumenta w sytuacji, kiedy z okoliczności sprawy nie wynika, żeby dokonane przez nią czynności prawne w postaci zawarcia z powodem umowy pożyczki oraz wystawienia weksła *in blanco* były związane z działalnością gospodarczą lub zawodową pozwanej.

Wobec powyższego, skarżący, na podstawie art. 91 § 1 i 2 u.SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku-Białej, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej. Skarżący wniósł nadto o wydanie przez Sąd Rejonowy w Bielsku Białej X Wydział Cywilny postanowienia o wstrzymaniu wykonania zaskarżonego nakazu zapłaty Sądu Rejonowego z 13 listopada 2012 r., X GNc 11054/12 do czasu ukończenia postępowania ze skargi nadzwyczajnej, z uwagi na grożącą pozwanej niepowetowaną szkodę wynikającą z prowadzonego przez Komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w Pszczynie postępowania

egzekucyjnego sygn. akt Km [...] skierowanego wobec dłużniczki J. M. (obecnie J. R.).

W odpowiedzi na skargę nadzwyczajną powód wniósł o jej oddalenie jako w całości niezasadnej oraz o zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

Skarga nadzwyczajna Prokuratora Generalnego została wniesiona w następującym stanie faktycznym.

Pismem z 15 października 2012 r. do Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej wpłynął pozew P. sp. z o.o. (od 26 lutego 2015 r. zmieniła nazwę na P. S.A.) przeciwko J. M. o zapłatę kwoty 9 673,48 zł z tytułu niespłaconej pożyczki. Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej prawomocnym nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 13 listopada 2012 r., XNc 11054/12, wydanym w sprawie z powództwa P. Sp. z o.o. z siedzibą w B., nakazał pozwanej J. R., aby zapłaciła powodowi kwotę 9 673,48 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 5 października 2012 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 1 292 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym 1 200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu, zaspokajając roszczenie w całości wraz z kosztami albo wniosła w tym terminie sprzeciw do Sądu.

Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej postanowieniem z 15 grudnia 2015 r., X Nc 11054/12 nadał klauzulę wykonalności prawomocnemu nakazowi zapłaty wydanemu postanowieniem Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z 13 listopada 2012 r., XNc 11054/12 na rzecz wierzyciela P. S.A. z siedzibą w B. (następca prawny P. Sp. o.o. z siedzibą w B.) oraz zasądził na rzecz P. S.A. z siedzibą w B. kwotę 127 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania, w tym kwotę 60,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa adwokackiego.

W stanie faktycznej rozpoznawanej sprawy Prokurator Generalny podniósł nadto, że J. R. w piśmie z 30 kwietnia 2020 r. wyjaśniła, że P. Sp. z o.o. 8 października 2012 r. wystąpiła do Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej przeciwko niej z pozwem o zapłatę kwoty 9 673,48 zł. J. R. podniosła nadto, że P. Sp. z o.o. w pozwie zamiast wskazać, że dochodzi należności w związku z zawarciem umowy o kredyt konsumencki, to przedłożyła wypełniony przez siebie weksel na kwotę 9 673,48 zł datowany na 4 października 2012 r. Na podstawie tego weksla Sąd

Rejonowy w Bielsku-Białej wydał nakaz zapłaty z 13 listopada 2012 r., X Nc 11054/12. Kwota pożyczki wynosiła 2 000 zł, a wydany nakaz został wystawiony na sumę blisko pięć-krotnie wyższą. J. R. wskazała też, że J.K. (jej były konkubent) polecił jej podpisać umowę z P. S.A. i weksel *in blanco*, nie pozwalając jej zapoznać się z jej treścią. J. R. zaznaczyła też, że J. K. (już nieżyjący) znęcał się nad nią fizycznie i psychicznie, robiła co jej kazał (ze strachu oraz w reakcji na jego ewentualną odmowę). To J. K. zabrał pieniądze z pożyczki, których mogło być około 2 000 zł. Wystawienie przez P. S.A. weksla na kwotę około 10 000 zł zdaniem J. R. w tych okolicznościach nieuprawnione. Ponadto, postępowanie P. Sp. z o.o., polegające na przedłożeniu do pozwu tylko wypełnionego weksla *in blanco* zostało podważone przez sądy powszechne oraz Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. J. R. podniosła też, że Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, pomimo istniejących wątpliwości, nie zażądał od powoda umowy kredytu konsumenckiego, tylko bez żadnej weryfikacji wydał w sprawie nakaz zapłaty, który nie został jej doręczony. J. K. ukrywał przed nią awiza i nie przekazywał kierowanej korespondencji. W konsekwencji, nakaz zapłaty został wydany w postępowaniu upominawczym i uprawomocnił się. Na jego podstawie Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Pszczynie A. R. prowadzi postępowanie egzekucyjne pod sygn. [...] na łączną kwotę 20 000 zł. W ramach tego postępowania od J. R. wyegzekwowano kwotę 7 800 zł.

Wobec powyższego, skarżący, na podstawie art. 91 § 1 i 2 u.SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku-Białej, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W odpowiedzi na skargę nadzwyczajną powód wniósł o jej oddalenie jako w całości niezasadnej oraz o zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1904, dalej: „u.SN”) Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych.

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

- 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub
 - 2) orzeczenie w sposób rażąco narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
 - 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Stosownie do art. 115 § 1 u.SN w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po 17 października 1997 r. Przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze nie stosuje się.

Artykuł 115 § 1a u.SN stanowi, że skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie ustawy, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepisu art. 89 § 2 nie stosuje się.

Nie ulega wątpliwości, że skarżący Prokurator Generalny jest legitymowany do wniesienia skargi nadzwyczajnej w przedmiotowej sprawie zgodnie z art. 115 § 1a u.SN. Podobnie, brak jest wątpliwości co do tego, że zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, wydany przez Sąd

Rejonowy w Bielsku-Białej 13 listopada 2012 r., X Nc 11054/10, wobec braku skutecznego wniesienia sprzeciwu przez pozwanego jest prawomocny. Jednocześnie zachowany został przewidziany w art. 115 § 1 u.SN termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, zaś w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozagę nieważność postępowania. Przepis ten, z mocy art. 95 pkt 1 u.SN, stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej.

Jednocześnie w przedmiotowej sprawie nie zachodzą ograniczenia, o których mowa w art. 90 u.SN.

Stosownie do art. 91 § 1 zd. 1 u.SN w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu sformułowanego w oparciu o art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, tj. zarzutu naruszenia zasady ochrony konsumentów, wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP, należy stwierdzić jego zasadność.

Zgodnie z art. 76 Konstytucji RP władze publiczne chronią bowiem konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa.

W pierwszej kolejności należy podkreślić, że norma zawarta w art. 76 Konstytucji RP ma określoną, autonomiczną wartość normatywną i może być bezpośrednio stosowana, a wynikający z niej obowiązek zapewnienia właściwej ochrony konsumentów spoczywa na każdym organie i instytucji publicznej, której właściwość obejmuje kwestie dotyczące konsumentów, w tym również na sądach powszechnych. Norma ta, choć nie została ujęta w formułę prawa podmiotowego, nie może być traktowana jako czysto formalny postulat. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że art. 76

Konstytucji RP wyraża konstytucyjną zasadę polityki państwa, zobowiązującą władze publiczne – w tym sądy, sprawujące zgodnie z art. 10 ust. 2 Konstytucji RP władzę sądowniczą – do podejmowania działań w kierunku ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki TK z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04; 17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09). Na powyższe wskazywał także Sąd Najwyższy, uznając art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

Bezpośrednio z zarzutem naruszenia zasady ochrony konsumentów, przewidzianej w art. 76 Konstytucji RP, związany jest zarzut rażącego naruszenia art. 22¹ k.c. Przepis ten stanowi, że za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

W analizowanym przypadku J. R., jako osoba fizyczna, 1 grudnia 2011 r., zawarła z poprzednikiem prawnym powoda umowę pożyczki nr nr [...], wystawiając przy tym weksel *in blanco* celem zabezpieczenia wskazanej umowy. Brak było przy tym danych, które pozwalałyby na przyjęcie, że pozwana J. R. nie występowała w tej umowie jako konsument w rozumieniu art. 22¹ k.c. – co z kolei powodowało konieczność rozpatrzenia sprawy z uwzględnieniem należytej mu ochrony praw konsumenckich. Choć Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, wydając zaskarżony nakaz zapłaty, nie dysponował zawartą między stronami umową pożyczki, to jednak, biorąc pod uwagę tak treść załączonego do pozwu zawiadomienia z 24 września 2012 r., informującego J. R. o wymagalności zobowiązania wynikającego z umowy pożyczki nr [...] oraz wzywającego do jego natychmiastowego uregulowania, jak i charakter prowadzonej przez powoda działalności gospodarczej, który od lat zajmuje się udzielaniem pożyczek pozabankowych (co jest okolicznością powszechnie znaną), Sąd ten powinien był zbadać, czy pozwanemu nie przysługuje status konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c.

Skoro zatem pojęcie konsumenta, użyte w art. 76 Konstytucji RP, ma znaczenie autonomiczne i jest zakresowo szersze niż definicja zawarta

w art. 22¹ k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18 lipca 2019 r., I CSK 587/17; wyroki TK z: 13 września 2005 r., K 38/04; 2 grudnia 2008 r., K 37/07), nie może być wątpliwości, że w analizowanym przypadku ochrona pozwanego, co do którego brak było podstaw do przyjęcia, że nie jest konsumentem w rozumieniu art. 22¹ k.c., wchodzi w zakres normy art. 76 Konstytucji RP.

Niniejszej sprawy nie sposób rozpatrywać w oderwaniu od dotyczących ochrony konsumentów przepisów prawa Unii Europejskiej – do których przestrzegania zobowiązuje art. 9 Konstytucji RP. Należy bowiem zauważyć, że kształt krajowych uregulowań z zakresu prawa konsumenckiego jest w znaczącej mierze efektem implementowania do polskiego porządku prawnego uregulowań unijnych – w szczególności zaś Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. UE L 95 z 21 kwietnia 1993 r., s. 29-34; dalej: „Dyrektywa 93/13”), której celem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem (art. 1 ust. 1 Dyrektywy 93/13). W preambule Dyrektywy 93/13 wskazano wprost, że sądy i organy administracyjne Państw Członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Ustanowiona w ramach Dyrektywy 93/13 ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach jest skuteczna *ex lege* i sąd może dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu, podczas rozpoznawania sprawy z udziałem konsumenta. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) sąd krajowy jest bowiem zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne, wchodzące w zakres stosowania Dyrektywy 93/13, mają nieuczciwy charakter – w wypadku zaś potwierdzenia takiego stanu rzeczy, sąd powinien z urzędu zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu faktycznego i prawnego (zob. wyroki TSUE z: 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17; 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15 i C 308/15; 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová,

C-377/14). Także w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano, że niedozwolone postanowienie umowne jest *ex lege* pozbawione mocy wiążącej od samego początku i każdy organ orzekający w sprawie dotyczącej roszczenia z umowy z udziałem konsumenta jest obowiązany z urzędu to uwzględnić, chyba że konsument temu się sprzeciwi w sposób niewymuszony i jednoznaczny (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17).

W orzecznictwie TSUE odniesiono się także wprost do kwestii dochodzenia roszczenia z weksla *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności wobec konsumenta – wskazując, że przepisy Dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie takiemu rozumieniu przepisów art. 10 w zw. z art. 17 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 160), które nie pozwala na działanie sądowi z urzędu w sytuacji, gdy ma on silne i uzasadnione przekonanie, oparte na materiałach nie pochodzących od stron postępowania, z których wynika, iż umowa stanowiąca źródło stosunku podstawowego jest przynajmniej częściowo nieważna, a powód dochodzi swojego roszczenia z weksla *in blanco*, pozwany zaś nie zgłasza zarzutów i zachowuje się biernie. W takiej sytuacji sąd ten powinien z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter, i w tym zakresie zażądać od przedsiębiorcy pisemnego zapisu tych postanowień, tak aby zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z Dyrektywy 93/13 (zob. wyrok TSUE z 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C-419/18 i C-483/18).

W tym miejscu należy zauważyć, że jakkolwiek dochodzone przez powoda roszczenie wynikało z weksla – a zatem jego przedmiotem nie jest stosunek podstawowy, lecz zobowiązanie wekslowe – to jednak w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że zarzuty oparte na stosunku podstawowym mogą służyć obronie pozwanego (zob. uchwały Sądu Najwyższego z: 25 listopada 1963 r., III CO 56/63; 7 stycznia 1967 r., III CZP 19/66; 24 stycznia 1972 r., III PZP 17/70; postanowienia Sądu Najwyższego z: 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16; 29 października 2020 r., V CSK 575/18). I tak w szczególności wygaśnięcie stosunku podstawowego uniemożliwia dochodzenie wierzytelności wekslowej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 20 czerwca 2008 r., IV CSK 65/08; 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15; 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16), a bezpodstawność roszczenia

głównego pociąga za sobą bezpodstawność roszczenia opartego na wekslu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 marca 1997 r., I CKN 48/97). Można zatem mówić o swego rodzaju priorytecie stosunku podstawowego wobec stosunku wynikającego ze weksla (zob. uchwała połączonych izb Sądu Najwyższego: Izby Cywilnej i Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 24 kwietnia 1972 r., III PP 17/70; wyroki Sądu Najwyższego z: 14 marca 1997 r., I CKN 48/97; 31 maja 2001 r., V CKN 264/00; 6 października 2004 r., I CK 156/04; 9 grudnia 2004 r., II CK 170/04; 14 listopada 2006 r., II CSK 205/06; 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15).

W świetle powyższego należy stwierdzić, że w przypadku, gdy dochodzone pozwem roszczenie wynika z weksla *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności głównej wynikającej z umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, zapewnienie ochrony określonej w Dyrektywie 93/13 – i wprowadzonych w ramach jej implementacji do polskiego porządku prawnego przepisach art. 385¹-385³ k.c. – wymaga, aby sąd rozpoznał sprawę przy uwzględnieniu konsumenckiego charakteru stosunku podstawowego. Na powyższe Sąd Najwyższy wskazał wprost w wyroku z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, stwierdzając, że „[s]ąd, przed którym prowadzone jest postępowanie nakazowe z weksla wobec konsumenta, obok przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, musi także z urzędu stosować przepisy mające na celu ochronę konsumenta.” (zob. także wyroki Sądu Najwyższego z: 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20).

Kolejny zarzut skargi nadzwyczajnej – dotyczący rażącego naruszenia art. 37¹ k.p.c. – powinien być rozpatrywany jako konsekwencja naruszenia zasady ochrony konsumenta, wynikającej tak z art. 76 Konstytucji RP, jak i prawa Unii Europejskiej, przede wszystkim zaś Dyrektywy 93/13, implementowanej do polskiego porządku prawnego poprzez wprowadzenie art. 385¹-385³ k.c.

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie,

jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Wedle art. 385¹ § 3 k.c. nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

Stosownie do art. 385³ pkt 23 k.c. w razie wątpliwości uważa się, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te, które wyłączają jurysdykcję sądów polskich lub poddają sprawę pod rozstrzygnięcie sądu polubownego lub zagranicznego albo innego organu, a także narzucają rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy.

Artykuł 37¹ § 1 k.p.c. przewiduje, że powództwo przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku można wytoczyć przed sąd miejsca płatności.

Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, zaniechawszy badania, czy sprawa ma konsumencki charakter i czy warunki umowy, dla zabezpieczenia której wystawiono weksel *in blanco*, mają nieuczciwy charakter – mimo, że był do tego zobowiązany z urzędu – nie zweryfikował tym samym, czy decyzja powoda co do wypełnienia weksla *in blanco* w zakresie wskazania miejsca płatności nie była wynikiem zastosowania niedozwolonej klauzuli umownej w rozumieniu art. 385¹ § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 385³ pkt 23 k.c. W konsekwencji Sąd ten nie ustalił, czy określenie przez powoda miejsca płatności na B.– gdzie znajdowała się jego siedziba – w sytuacji, gdy pozwana ma miejsce zamieszkania w G., nie nastąpiło na skutek zastosowania niedozwolonej klauzuli umownej, która w takim przypadku *ex lege* dotknięta jest sankcją bezskuteczności *ex tunc*.

Tymczasem nie ulega wątpliwości, że tego rodzaju zapisowi należałoby przypisać charakter niedozwolonego postanowienia umownego, o którym mowa w art. 385³ pkt 23 k.c. Na zasadzie art. 37¹ § 1 k.p.c. umożliwia bowiem stronie powodowej swego rodzaju „manipulowanie” właściwością miejscową i skierowanie sprawy do sądu korzystniej dla siebie położonego, z pozbawieniem pozwanego dogodności polegającej na prowadzeniu procesu przed sądem miejsca jego zamieszkania, w zależności od tego, jakie miejsce wskaże ona jako miejsce płatności. Problem ten został dostrzeżony w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który w uchwale z 19 października 2017 r., III CZP 42/17, wskazał, że taki sposób ukształtowania

łączącego strony stosunku prawnego jest – w zakresie skutków odnoszących się do właściwości sądu – tożsamy z sytuacją, w której strony posłużyły się niedozwoloną klauzulą prorogacyjną. Wobec powyższego, w sprawie z powództwa przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi zobowiązanemu z weksla sąd zobowiązany jest z urzędu uwzględnić nieskuteczność powołania się przez powoda na podstawę właściwości miejscowej przewidzianą w art. 37¹ § 1 k.p.c. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym pogląd ten znalazł normatywne odzwierciedlenie w art. 31 § 2 k.p.c., wprowadzonym mocą ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469), zgodnie z którym przepisów o właściwości przemiennej (a więc także art. 37¹ § 1 k.p.c.) nie stosuje się w sprawach przeciwko konsumentom.

Zaskarżonemu nakazowi zapłaty zarzucono także rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 499 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 248 § 1 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c. Także ten zarzut okazał się zasadny.

Zgodnie z art. 499 § 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego skargą nadzwyczajną orzeczenia) nakaz zapłaty nie może być wydany, jeżeli według treści pozwu: 1) roszczenie jest oczywiście bezzasadne; 2) przytoczone okoliczności budzą wątpliwość; 3) zaspokojenie roszczenia zależy od świadczenia wzajemnego; 4) miejsce pobytu pozwanego nie jest znane albo gdyby doręczenie mu nakazu zapłaty nie mogło nastąpić w kraju.

Stosownie do art. 248 § 1 k.p.c. każdy obowiązany jest przedstawić na zarządzenie sądu w oznaczonym terminie i miejscu dokument znajdujący się w jego posiadaniu i stanowiący dowód faktu stosownego dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że dokument zawiera informacje niejawne.

Wedle art. 233 § 1 k.p.c. sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego uznania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Za uznaniem zasadności omawianego zarzutu – który skarżący sformułował wobec zaniechania przeprowadzenia przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej z urzędu dowodu z dokumentu: zawartej między P. spółką z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w B. a J. R. umowy pożyczki – przemawia stanowisko TSUE, wyrażone w wyroku z 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C-419/18 i C-

483/18. W przywołanym wyroku wskazano, że „art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 wymagają, aby sąd (...) mógł zażądać przedstawiania dokumentów służących za podstawę (...) powództwa”. Podkreślono przy tym, że „powyższe rozważania nie naruszają zasady dyspozycyjności (...). Okoliczność, że sąd krajowy wymaga od powoda przedstawiania treści dokumentu lub dokumentów, na których opiera się jego żądanie, należy bowiem po prostu do ram dowodowych postępowania, ponieważ to żądanie ma na celu jedynie upewnienie się co do podstawy powództwa”. W tej sytuacji, jak stwierdza dalej TSUE, sąd może z urzędu (na podstawie art. 248 § 1 k.p.c.) zażądać od przedsiębiorcy przedstawienia pisemnego zapisu tych postanowień, tak aby móc zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z Dyrektywy 93/13.

Powyższe oznacza, że Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, rozpoznając analizowaną sprawę, był uprawniony, a zarazem zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu dowodu z dokumentu – umowy pożyczki, wystawiając przy tym weksel *in blanco* celem zabezpieczenia wskazanej umowy. Jednocześnie zauważyć należy, że wątpliwości uzasadniające skierowanie sprawy do postępowania zwykłego były możliwe do stwierdzenia już w oparciu o treść pozwu i załączonych do niego dokumentów. Z tych względów stwierdzić należy, że Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, wydając kwestionowany nakaz zapłaty zaniechawszy przy tym badania, czy sprawa ma konsumencki charakter i czy warunki umowy, dla zabezpieczenia której wystawiono weksel *in blanco*, mają nieuczciwy charakter – mimo, że był do tego zobowiązany z urzędu – poprzez brak zastosowania art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia) i art. 248 § 1 k.p.c. – naruszył zasadę zaufania obywatela do państwa, wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP. Zasada ta wyraża się bowiem także w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy władzy publicznej prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP są one zobowiązane do działania na podstawie i w granicach prawa.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, dążąc do zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, na podstawie art. 91 § 1 zd. 1 u.SN uchylił

zaskarżony nakaz zapłaty i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w Bielsku-Białej do ponownego rozpoznania.

Wreszcie trzeba jeszcze zwrócić uwagę, że nakaz zapłaty został wydany w postępowaniu upominawczym 13 listopada 2012 r. przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej X Wydział Cywilny, X Nc 11054/12. Natomiast Prokurator Generalny wniósł skargę nadzwyczajną pismem z 27 stycznia 2021 r. Zatem skarga nadzwyczajna Prokuratora Generalnego została wniesiona po upływie 5 lat od uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia. Pomimo upływu tych 5 lat Sąd Najwyższy może jednak wydać rozstrzygnięcie na podstawie art. 115 § 2 u.SN, jeżeli zachodzi sytuacja określona w art. 89 § 1 u.SN, gdy przemawiają za tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP. W niniejszej sprawie niewątpliwie mamy do czynienia z tak wyjątkową sytuacją, ze względu na fakt, że J. R. znalazła się w sytuacji prawnej będącej źródłem jej zobowiązań względem powoda jako ofiara przemocy względem kobiet, w wyniku której, została zmuszona przez konkubenta do zaciągnięcia pożyczki i podpisania weksla in blanco. Co więcej, środki pozyskane z tej pożyczki zostały zabrane przez sprawcę przemocy (k. 8, str. 6 skargi nadzwyczajnej). Okoliczności te uzasadniają zastosowanie wyjątku, o którym mowa w końcowej części art. 115 § 2 u.SN. Z tego względu okoliczności niniejszej sprawy wskazują na rażące naruszenie praw J. R. w charakterze konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z P. Sp. z o.o., poprzez niezapewnienie jej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

O kosztach postępowania wywołanego skargą nadzwyczajną orzeczono na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

[SOP]

[ał]

